

Leszek Szewczyk¹

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Teologiczny

Przepowiadanie piekarskie świadectwem zaangażowania w rozwiązywanie problemów społecznych XXI wieku

„Ludu Śląski, ktokolwiek dochodzi przyczyn Twej głębokiej wiary, musi pójść do Piekar. Bez nich nie można ani twej duszy zrozumieć, ani twego życia religijnego ogarnąć. Tylko ten je zupełnie pojmie, kto cię widział przed cudownym obrazem i przejrzał związek między nim a tobą”². To słowa kard. Augusta Hlonda, pierwszego biskupa katowickiego, z Orędzia w sprawie koronacji Matki Bożej Piekarskiej z 15 sierpnia 1925 roku.

Piekary Śląskie najczęściej kojarzone są z sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej – Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej. Ten posiadający

ponad 350-letnią tradycję ośrodek kultu znany jest m.in. ze względu na odbywające się dwa razy do roku pielgrzymki stanowe: w ostatnią niedzielę maja – mężczyzn oraz kobiet – w niedzielę po uroczystości Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Mają one doniosłe pastoralne i kulturotwórcze znaczenie, znacznie przekraczające granice Kościoła lokalnego³.

Podczas pielgrzymek bardzo mocno akcentowana jest tematyka społeczna. Przemówienia biskupa katowickiego oraz zaproszonych kaznodziejów nawiązują do aktualnych problemów społecznych i gospodarczych. Piekary można nazwać stolicą katolicyzmu społecznego na Śląsku, a przybywającym pielgrzymom pozwalają doświadczyć społecznej siły wiary. Tam pokolenia mieszkańców Ślą-

¹ Leszek Szewczyk – prezbiter archidiecezji katowickiej, prof. dr hab., Dyrektor Instytutu Nauk Teologicznych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, e-mail: leszek.szewczyk@us.edu.pl, ORCID: 0000-0003-0424-3205.

² A. Hlond, *Dziela*, Toruń 2003, s. 140.

³ „*Mater et Familiae Advocata*”. *Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich (1966-2016)*, red. A. Wuwer, D. Szlachta, Katowice 2017, s. 13.

ska i okolic przybywały, żeby w masowych spotkaniach pielgrzymkowych utwierdzić swoje przekonania religijne⁴.

Jednym z miejsc spotkania pomiędzy Ewangelią i historią jest nauka społeczna Kościoła. Kościół nie mógłby w pełni głosić Ewangelii, jeśli w jakiś sposób nie głosił także historii, tej historii, która po Chrystusie nie stanowi już profanum, lecz dzieje się w świecie. „Nauka społeczna Kościoła, której przebiter jest głosi-cielem, jest główną drogą prowadzącą do tego wyzwolenia, a poprzez nie – do ostatecznej doskonałości świata”⁵.

Refleksję nad obecnym stanem polskiego społeczeństwa podejmuje List społeczny Episkopatu *Potrzebujemy dzisiaj nawrócenia i dialogu* opublikowany 26 marca 2019 roku. Zdaniem autorów tego dokumentu:

rolą Kościoła hierarchicznego nie jest angażowanie się w naturalne w życiu politycznym kontrowersje ani – tym bardziej – ich rozstrzyganie. Nie chodzi o zdobycie przywilejów czy o opowiadanie się za którąś ze stron. Jednak aktualny stan polskiego społeczeństwa stanowi wyzwanie dla misji Kościoła. Rozumiejąc różnice, które są nieodłącznym elementem każdej rzeczywistości społecznej, ze smutkiem dostrzegamy istniejące w naszej ojczyźnie podziały i konflikty, jak też brak dostatecznego zaangażowania w budowanie wspólnoty, co nie pozwala w pełni doceniać obecnego w życiu społecznym dobra⁶.

Przykład pasterskiego zaangażowania w rozwiązywanie problemów społecznych XXI wieku stanowi przepowiadanie biskupów katowickich podczas pielgrzymek stanowych mężczyzn i młodzieńców do Piekar Śląskich. Nauczanie to przybiera formę: zaproszenia odczytywanego we wszystkich parafiach diecezji w jedną z niedziel poprzedzających pielgrzymkę, przemówienia otwierającego pielgrzymkę, w którym zawarte są najistotniejsze treści społecznego nauczania, i kierowanego w imieniu pielgrzymów na ręce Ojca Świętego telegramu, w którym pojawia się esencja treści społecznych rozważanych podczas pielgrzymki. Przemówienie biskupów podczas pielgrzymek stanowych jest przepowiadaniem słowa Bożego w znaczeniu szerokim⁷. Papież Francis-

⁴ A. Wuwer, *Katolicka nauka społeczna w nauczaniu piekarskim arcybiskupa Damiana Zimonia podczas pielgrzymek mężczyzn w latach 1986-2004*, w: *Rocznice, które wspominają, uobecniają i zapowiadają*, red. J. Kozyra, M. Łuczak, Katowice–Piekary 2005, s. 33.

⁵ C. Ciattini, *Prebiter a nauka społeczna Kościoła*, Katowice 2006, s. 14.

⁶ *List społeczny Episkopatu „Potrzebujemy dzisiaj nawrócenia i dialogu”*, <https://episkopat.pl/list-spoeczny-episkopatu-potrzebujemy-dzisiaj-nawrocenia-i-dialogu/> [dostęp 14.03.2021].

⁷ Termin „przepowiadanie słowa Bożego” w znaczeniu szerokim obejmuje całość kościelnego nauczania tzn.: wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, wykład teologiczny, konferencję religijną, katechezę, kazanie, dialog religijny, utwory pisane, pantomimę, film. W znaczeniu ścisłym używa się go na określenie teorii i praktyki odmiennego od katechezы ustnego sposobu ko-

szek zaznacza, że „pasterze korzystając ze zdobyczy różnych nauk, mają prawo wydawać opinię na temat wszystkiego, co dotyczy życia osób, ponieważ zadanie ewangelizacji pociąga za sobą i wymaga integralnej promocji każdego człowieka”⁸. Celem niniejszego opracowania jest odpowiedź na pytania: w jaki sposób metropolici górnośląscy z tego prawa korzystają? Jakie treści społeczne poruszają najczęściej? W celu odpowiedzi na to pytanie analizie poddanych zostanie jedenaście przemówień abpa Damiana Zimonia i dziewięć przemówień abpa Wiktora Skworca wygłoszonych podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn i młodzieńców w latach 2001-2020.

1. Piekary Śląskie – centrum katolicyzmu społecznego

Stanowe pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców do Piekar, nazywane pielgrzymkami świata pracy, mają długą tradycję historyczną, charakterystyczny rys organizacyjny oraz specyficzny zakres treściowy⁹. Cenną myśl dotyczącą oczekiwań słuchaczy piekarskiego przepowiadania słowa Bożego przedstawił Romuald Rak:

Pragnienie sprawiedliwości i miłości społecznej, znajdujące wyraz w Piekarach, jest dla robotników bardzo ważne. Każę im stawiać większe wymagania sobie samym, Kościołowi, swoim kolegom, a nawet pod adresem zakładów pracy o sprawiedliwe wynagrodzenie. I chociaż uczestnicy pielgrzymek żądań swoich nie formułują w sposób wyraźny, to jednak wyczuwają to, co dla życia robotników jest istotne, a jeśli się o tym mówi, przyjmują z aplauzem¹⁰.

Biskupi katowiccy kierują do pielgrzymów przesłania, które – jak pisze Adam Biela:

ścielnej posługi słowa urzeczywistniającego się w dwóch zasadniczych formach, jakimi są kazanie i homilia.

⁸ Franciszek, *Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie „Ewangelii gaudium”* (2013), Kraków 2013, 182 (dalej: EG).

⁹ Oficjalnie za początek majowych stanowych pielgrzymek mężów i młodzieńców do Piekar uznaje się pielgrzymkę, która odbyła się 4 maja 1947 roku, chociaż regularny ruch pielgrzymkowy do piekarskiego sanktuarium notuje się od połowy XVII wieku. Zob.: J. Przybyła, „Praca” w kazaniach piekarskich kardynała Karola Wojtyły, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 16(1983), s. 25; J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999, s. 527; J. Wycisło, *Sanktuarium Matki Bożej w Piekarach Śląskich*, t. 1: *Formowanie się głównego ośrodka życia religijno-społecznego na Górnym Śląsku w XIX wieku*, Katowice 1991, s. 31-33; L. Szewczyk, *Zagadnienia społeczne w homiliach piekarskich podczas pielgrzymek świata pracy*, „Roczniki Teologiczne KUL” 54(2007)6, s. 351-353.

¹⁰ R. Rak, *Znaczenie sanktuarium w Piekarach dla religijno-społecznej integracji ludu górnośląskiego*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 17(1984), s. 105.

zawsze nawiązują do aktualnych problemów społecznych i gospodarczych. Stąd Piekary są stolicą katolicyzmu społecznego na Śląsku. Stanowią one śląską agorę, gdzie przybywają pielgrzymki, żeby doświadczyć społecznej siły wiary. (...) W tej atmosferze psychospołecznej szczególną doniosłość ma głos Biskupa Katowickiego na temat aktualnych problemów społecznych i gospodarczych nurtujących mieszkańców Śląska¹¹.

Taką szczególną rangę „miejsca przekazywania nadziei społecznej”¹² nadali temu miejscu ordynariusze diecezji katowickiej: bp Herbert Bednorz, abp Damian Zimoń oraz abp Wiktor Skworc¹³. Pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców były bowiem traktowane i postrzegane jako „pielgrzymki świata pracy”, z wyraźnie zaakcentowanym przesłaniem społecznym, o szerokim oddźwięku politycznym. Być może jedną z przyczyn przywiązywania większej wagi do pielgrzymek mężczyzn był też tradycyjny model śląskiej rodziny. Na Górnym Śląsku ugruntowany był patriachal, w którym kobieta nie podejmowała pracy zarobkowej, a była odpowiedzialna za wychowanie dzieci i utrzymanie domu w należytym porządku. Przesłania społeczne biskupów katowickich wygłaszane podczas stanowych pielgrzymek do sanktuarium Matki Bożej w Piekarach stanowią właśnie „apostolską *praxis*” Kościoła katowickiego, która, mając charakter pastoralny, posiada cechy oglądu metapolitycznego, to znaczy nie tyle ocenia „jak jest”, ale przypomina „jak być powinno”, zawsze odwołując się do tych samych niezmiennych zasad ewangelicznych, bez względu na panujący ustrój¹⁴.

2. Główne przesłanie podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn i młodzieńców

Analiza jedenastu przemówień abpa Damiana Zimonia i dziewięciu przemówień abpa Wiktora Skworca wygłoszonych podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn i młodzieńców pozwala wyróżnić treści społeczne, które można zgrupować w większe bloki tematyczne. Zagadnieniem często poruszonym przez analizowanych mówców była kwestia obowiązku podejmowania przez Kościół aktualnych problemów społecznych. Kościół, zdaniem abpa Zimonia, dostrzega-

¹¹ A. Biela, *Przedmowa*, w: D. Zimoń, *Drogą Kościoła jest człowiek. Kościół katowicki wobec problemów społecznych w latach 1985-1995*, Katowice 1995, s. 7.

¹² Zob. *Wiara naszego Kościoła*, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice 2012², s. 36; *Ciągle tonę i chwytam Jezusa. Z abp. Damianem Zimoniem rozmawia Alina Petrowa-Wasilewicz i ks. Jerzy Szymik*, Katowice 2002, s. 18-19.

¹³ „*Caritas et Iustitia in re sociali*”. *Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966-2016)*, red. A. Wuwer, D. Szlachta, Katowice 2017, s. 17.

¹⁴ Tamże, s. 55.

jąc problemy i oceniając je z moralnego punktu widzenia, nie wskazuje konkretnych rozwiązań ekonomicznych czy gospodarczych, nie jest jego zadaniem bycie podmiotem walki politycznej. „Kościół jest obrońcą sprawiedliwości i ubogich właśnie dlatego, że nie utożsamia się z politykami ani z interesami partyjnymi. Tylko pozostając niezależnym, może nauczać o niepodważalnych wartościach, kształtować sumienia i proponować wybory życiowe, wykraczające poza środowisko polityczne”¹⁵. Według abpa Skworca Kościół, pełniąc swoją funkcję krytyczno-profetyczną wobec spraw trudnych, pragnie działać na dwa sposoby. Najpierw, będąc wolny w głoszeniu prawdy Bożej i ludzkiej, przepowiada Ewangelię i wychowuje, a także formuje i kształtuje sumienia, a następnie prowadzi szeroko zakrojoną działalność charytatywną, w wyniku której ponad 3,5 miliona osób jest w Polsce objętych wsparciem Kościoła¹⁶.

2.1. Życie, godność ludzka i ład społeczny

Analizowani mówcy często podejmowali zagadnienie życia i godności ludzkiej. Zdaniem Zimonia godność ludzka nierozzerwalnie wiąże się z wolnością rozumianą jako służba drugiemu człowiekowi i ofiarowanie swego życia za innych w imię Jezusa Chrystusa. Wolność dzisiaj nie może wyrażać się w dbaniu tylko i wyłącznie o siebie i o swoich. A więc „nie w prywacie, nie w korupcji, nie w konsumpcji, nie w patrzeniu na zysk tylko dla siebie i dla swojej partii”¹⁷. Szybko dokonujące się przemiany w życiu społecznym i gospodarczym bezpośrednio wpływają na jakość ludzkiego życia. Zmiany te „postępują tak szybko i w tak nieprzewidzianych kierunkach, że ludziom, których dotyczą, zaczyna brakować nadziei (...). Nadziei brakuje zwłaszcza ludziom ubogim i zepchniętym na margines życia, ale i tym, którzy w pogoni za dostatkiem utracili sens życia, pracy, cierpienia i śmierci”¹⁸.

Ze spraw społecznych najczęściej omawianymi w analizowanych przemówieniach podczas pielgrzymek świata pracy do Piekar Śląskich były zagadnienia stanu moralnego społeczeństwa, ładu społecznego, wychowania i edukacji oraz wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej. Mówcy wyrażali zaniepokojenie korupcją, kumoterstwem, kradzieżą społecznego mienia oraz unikaniem konse-

¹⁵ D. Zimoń, 2007, s. 270. W celu uniknięcia licznych powtórzeń w przypisach odnoszących się do poszczególnych przemówień podczas pielgrzymek stanowych mężczyzn i młodzieńców zastosowano zapis: autor, rok wypowiedzi, strona w „Wiadomościach Archidiecezjalnych”. Pełny zapis zastosowano w bibliografii.

¹⁶ W. Skworec, 2016, s. 408.

¹⁷ D. Zimoń, 2004, s. 189.

¹⁸ D. Zimoń, 2006, s. 267.

kwencji własnych czynów¹⁹. Protestowali przeciw „bylejakości” życia publicznego, serwowaniu przez partie polityczne sloganów i obietnic bez pokrycia. Jednocześnie zachęcali do przemiany serc, która powinna rozpocząć się od nawrócenia, publicznej debaty o prawdzie, wartościach i moralności w życiu publicznym²⁰. Arcybiskup Zimoń postulował budowę ładu społecznego, który opiera się na takich filarach, jak prawda, sprawiedliwość, miłość i wolność²¹. Tymczasem całość ludzkiego życia i jego działalność – zaznaczał parę lat później – są nadal odnoszone tylko do doczesności. „W ten sposób biblijna idea królestwa Bożego nadal jest pojmowana jako królestwo wyłącznie ludzkie”²². W piekarskich przemówieniach wskazywano również problem konfliktów społecznych występujących w polskim społeczeństwie oraz fakt, iż Polacy uważani są za jedną z najbardziej spolaryzowanych społeczności we współczesnej Europie. Stąd wynika konieczność pracy nad jednością oraz potrzeba etosu „respektowania godności każdego człowieka, umiejętność rozróżnienia błędu od błędzącego, prowadzenie walki szlachetnej, a nie wyniszczającej oraz przekonanie, że wobec pluralizmu poglądów tylko dialog – nieraz trudny i długi – jest drogą prowadzącą do zgody i jedności”²³. Zdaniem Skworca misją Kościoła w takiej sytuacji jest nie tylko życzliwe, ale i stanowcze przypomnienie o szczególnej, moralnej i politycznej odpowiedzialności, jaka spoczywa na uczestnikach życia politycznego²⁴. Czas pandemii powinien służyć odbudowie więzi rodzinnych i społecznych. Zalecany „dystans społeczny” nie powinien, zdaniem mówcy, utrwalać „społeczeństwa zamkniętych drzwi, lęku przed bliźnim, nowych społecznych podziałów i zagubienia”²⁵.

W wypowiedziach analizowanych mówców znalazły się uwagi dotyczące kolejnych reform szkolnictwa i systemu edukacji. Arcybiskup Skworec definiował edukację jako zdobywanie wiedzy i umiejętności, ale także „wychowanie do rozumienia własnej tożsamości, do pełni człowieczeństwa i do wolności ducha, która otwiera drzwi do świata kultury”²⁶. Z niepokojem dostrzegał próby wprowadzania do systemu polskiej edukacji importowanych ideologii oraz przypominał, że „w naszym systemie prawnym obowiązuje konstytucyjna zasada prymatu rodziców w wychowaniu dzieci”²⁷. Zgromadzonych na piekarskim wzgórzu mężczyzn zachęcano do pielęgnowania wzajemnych relacji małżeńskich i rodzin-

¹⁹ D. Zimoń, 2004, s. 189.

²⁰ Tamże, s. 191.

²¹ Tamże, s. 189.

²² D. Zimoń, 2011, s. 131.

²³ W. Skworec, 2020, s. 295.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże, s. 297.

²⁶ W. Skworec, 2012, s. 298.

²⁷ W. Skworec, 2013, s. 257.

nych. Powinni oni uważnie przypatrywać się rodzinie, bronić jej przed zagrożeniami, przed rozbijaniem, przed osłabieniem jej spójności, nierozzerwalności, rodzicielskiej i wychowawczej siły. Należy „bronić jej katolickiego charakteru, nienaruszalnych praw do wychowania dzieci i młodzieży w duchu wiary i przekonań rodziców”²⁸. Rodzina jest pierwszym i niezastąpionym miejscem wychowania człowieka do właściwego korzystania z daru wolności²⁹. Małżeństwo i rodzina „to jeden z najwspanialszych pomysłów Pana Boga”³⁰. Arcybiskup Zimoń dostrzegął niebezpieczeństwa stojące przed współczesną rodziną i zachęcał do jej obrony. Głosił, że:

w obliczu niektórych propozycji bioetycznych, wobec prób podważenia istoty małżeństwa i rodziny, które z prawa i nadania samego Stwórcy są oparte na monogamicznym, heteroseksualnym, związku mężczyzny i kobiety, trzeba z nową mocą głosić prawdę o rodzinie i małżeństwie³¹.

Głosił również pozytywne przesłanie, twierdząc, że jedynie silna Bogiem rodzina jest w stanie wychować człowieka pracowitego, uczciwego, kompetentnego w swoim zawodzie, odpowiedzialnego i myślącego kategoriami dobra wspólnego. Dlatego to w rodzinie powinna mieć początek praca nad dobrze uformowanym sumieniem. To bowiem z rodziny wynosi się przeświadczenie, że „spraw społecznych nie można rozwiązać bez Chrystusa, bez Ewangelii. Bo w Ewangelii, w Dekalogu, jest przestrzeń prawdy i fundament moralny”³². Myśl tę kilka lat później uzupełnił abp Skworc, wskazując, że to rodzina jest miejscem miłości Boga i ludzi „zdolnych do wierności i ofiary, do jej codziennego budowania w relacjach przebaczenia i wzajemnego szacunku”³³. W toczących się w Polsce sporach o ochronę prawną życia poczętego, o wartość życia ludzkiego, o kształt rodziny i miejsce w niej dziecka, dostrzegaliśmy batalię o przyszły kształt narodu, państwa i Kościoła³⁴. Spiwem małżeńskiej i rodzinnej więzi jest wspólnie przeżywany i świętowany czas, a przeżywanie czasu z rodziną oraz odpowiedzialne wypełnianie obowiązków wobec Boga i ludzi jest najważniejszym zadaniem ojców. Cnota męstwa jest „owocem wiary, nadziei i miłości. Kiedy wierzymy w obietnice Boga, mamy pełne zaufanie w siłę Bożą, a nie naszą. Kiedy miłość jest naszym *napędem* i naszą motywacją, wtedy męstwo wypełni nas w sposób

²⁸ D. Zimoń, 2005, s. 263.

²⁹ D. Zimoń, 2004, s. 189.

³⁰ D. Zimoń, 2007, s. 266.

³¹ D. Zimoń, 2009, s. 217.

³² D. Zimoń, 2011, s. 132.

³³ W. Skworc, 2014, s. 122.

³⁴ W. Skworc, 2016, s. 406-407.

naturalny!”³⁵. W nauczaniu abpa Skworca rodzina, w której istnieje wzajemna miłość, staje się szkołą przebaczenia. Mówca ten bronił również rodziny zbudowanej na związku kobiety i mężczyzny. Rodziny, która jest nienaruszalnym fundamentem cywilizacji chrześcijańskiej i wpisana jest w porządek prawny państwa polskiego³⁶.

W ostatnim analizowanym przemówieniu z roku 2020 podczas panującej pandemii abp Skworec zachęcał, aby w duchu chrześcijańskiej miłości i odpowiedzialności, działając rozumnie w imię dobra wspólnego, respektować rządowe zarządzenia i zarządzenia Kościoła. Zdaniem Skworca wymaga to wielkiej pokory i wyrzeczenia. „Jednak zewnętrzne ograniczenia przyjęte w duchu pokuty i wynagrodzenia mogą stać się szansą na pogłębienie naszej duchowości i mogą dać nową jakość wzajemnym relacjom”³⁷.

2.2. Godność pracy i prawa pracownicze

Podczas przemówień do mężczyzn i młodzieńców zgromadzonych na majowej pielgrzymce piekarskiej metropolii katowickiej często omawiali zagadnienie solidarności międzyludzkiej, godności pracy i praw pracowniczych. Arcybiskup Damian Zimoń wielokrotnie wskazywał na nierówności społeczne w naszej Ojczyźnie. Z niepokojem dostrzegał rosnące nierówności społeczne, które w niektórych regionach przybrały rozmiary zagrażające poczuciu sprawiedliwości, dlatego dostrzegał konieczność międzyludzkiej solidarności rozumianej „jako przedkładanie dobra ogółu nad interes jednostek, grup czy partii”³⁸. Wyrażał przekonanie, że można zbudować świat, w którym bogaci nie będą coraz bogatsi, a biedni coraz biedniejsi, a bardziej uczciwy podział dóbr tej ziemi jest możliwy. Panująca konkurencja nie powinna, jego zdaniem, prowadzić do masowego bezrobocia, rosnącego zubożenia i braku perspektyw, musi natomiast być uzupełniona o jasne i czytelne zasady. Wśród tych zasad wymieniał między innymi „realizację społecznie wartościowych celów i dbałość o obszary, o które nie zadba wolny rynek”³⁹. Ten sam mówca dostrzegał w dokonujących się przemianach gospodarczych wiele pozytywnych zjawisk, jednocześnie przestrzegał przed naruszaniem praw pracowników związanych z czasem zatrudnienia i wynagrodzenia, i nawoływał do poszanowania godności pracownika. Zachęcał również, by tradycyjna śląska pracowitość cechowała się skupionym, cierpliwym i pełnym miłości budo-

³⁵ W. Skworec, 2019, s. 471.

³⁶ W. Skworec, 2020, s. 294.

³⁷ Tamże, s. 293.

³⁸ D. Zimoń, 2002, s. 252.

³⁹ D. Zimoń, 2004, s. 191.

waniem swojego człowieczeństwa⁴⁰. Analizowani mówcy wielokrotnie omawiali istotny problem społeczny początku XXI wieku, jakim jest bezrobocie, które przybrało cechy długotrwałego i złożonego zjawiska⁴¹. Dostrzegali jego ekonomiczny, gospodarczy i moralny wymiar. To brak pracy rodzi dramaty osobiste i rodzinne oraz jest powodem emigracji wielu młodych i wykształconych ludzi⁴². Odwołując się do opinii specjalistów, zwłaszcza ekonomistów, wyrażali przekonanie, że zbyt wysokie opodatkowanie pracy niszczy ekonomiczną aktywność, a to „powoduje zastój w tworzeniu miejsc pracy lub wręcz ich likwidację”⁴³.

Arcybiskup Wiktor Skworec w swoich przemówieniach wielokrotnie odwoływał się do problemów dotyczących przemysłu węglowego. Problemów tych, jego zdaniem, nie można wyizolować od uwarunkowań społecznych, stąd rodzi się postulat stabilności polityki energetycznej i jasnego opowiedzenia się oraz oparcia bezpieczeństwa energetycznego na własnych surowcach. Zaznaczał, że jako „wspólnota Kościoła podchodzimy do kwestii górnictwa z punktu widzenia Katolickiej Nauki Społecznej i przypominamy zasadę pomocniczości. Stwierdza ona, że zachodzą sytuacje koniecznej pomocy szczebla wyższego i takiej pomocy właściciela, potrzebuje dziś przemysł górniczy na Górnym Śląsku; pomocy stabilnej, długodystansowej, niezależnej od politycznych konstelacji”⁴⁴. Rok później abp Skworec odwoływał się do częstych wypadków i katastrof w kopalniach. Wspominał śmiertelne ofiary tych wypadków i wyrażał wdzięczność wobec tych, którzy troszczą się o życie górników, wykorzystując nowatorskie działania ratownicze⁴⁵. Bardzo istotnym problemem społecznym, często występującym zwłaszcza w przemówieniach abpa Wiktora Skworca, była kwestia wolnej od pracy niedzieli. Mówca ten stawał w obronie liczącej około miliona osób grupy pracowników handlu, z których zdecydowana większość, bo aż 70%, stanowią kobiety. Ludziom tym nie wolno odbierać „wolności do świątecznego odpoczynku. To prawo wynika z zasady równości wobec prawa!”⁴⁶. Temat zagwarantowania niedzieli jej świątecznego charakteru to „być albo nie być” wspólnoty rodzinnej i kościelnej, społeczeństwa. Bowiem wspólne przeżywanie świątecznego czasu jest bardzo jednoczące i państwowotwórcze⁴⁷.

Arcybiskup Skworec na bieżąco relacjonował w swoich wystąpieniach postępy prac nad ustawą o ograniczeniu handlu w niedzielę. W 2017 roku wspominał o złożonym w Sejmie przez ZZ „Solidarność” obywatelskim projekcie ustawy,

⁴⁰ D. Zimoń, 2006, s. 270.

⁴¹ D. Zimoń, 2002, s. 251.

⁴² D. Zimoń, 2001, s. 263.

⁴³ W. Skworec, 2013, s. 256.

⁴⁴ W. Skworec, 2014, s. 123.

⁴⁵ W. Skworec, 2015, s. 241.

⁴⁶ W. Skworec, 2012, s. 297.

⁴⁷ W. Skworec, 2015, s. 242.

a przeciąganie prac legislacyjnych uznał za formę „niesprawiedliwości społecznej, także wobec tych obywateli, którzy poparli projekt swoim podpisem”⁴⁸. Rok później, już po przyjęciu ustawy, wskazywał na dobroczynny jej wpływ na życie rodzin i społeczeństwa. Wskazywał, że:

setki tysięcy zatrudnionych, zwłaszcza kobiet, nie muszą w niedzielę pracować – mogą odpocząć i być dla rodziny. Zauważamy, jak w dwie wolne od handlu niedziele zmienia się styl życia, uczymy się na nowo świętować i być dla siebie⁴⁹.

Podczas przemówienia w 2019 roku apelował do pielgrzymów, by stali na straży niedzieli, bo „niedziela jest Boża i nasza”. Zachęcał również do uczenia się rodzinnego świętowania, przeżywania niedzieli. W tym dniu trzeba „umacniać więzi z najbliższymi, którzy na różne sposoby zbyt szybko odchodzą; trzeba wyrywać się z kieratu codzienności ku światłu Bożej prawdy i miłości”⁵⁰. W ostatnim analizowanym przemówieniu protestował przeciwko dyktaturze różnych organizacji, korporacji zajmujących się handlem i dystrybucją towarów, a postulujących przywrócenie możliwości handlu w niedzielę. Gremia te „nie biorą pod uwagę kosztów społecznych, jakie płyną z niszczenia narodowej tkanki społecznej poprzez pozbawianie jej tego spoiwa, jakim jest wspólne przeżywanie czasu wolnego i świętowanie niedzieli przez rodziny i całe społeczeństwo”⁵¹.

2.3. Relacja do biednych i słabych

Kolejna grupa zagadnień podejmowanych przez analizowanych mówców dotyczy relacji do biednych i słabych. Omawiano kwestie związane z programami socjalnymi, podatkami, kryzysem migracyjnym i obecną w życiu publicznym korpucją. Arcybiskup Skworec doceniał rządowe programy socjalne, które wnoszą w relacje społeczne więcej sprawiedliwości i przyczyniają się do spadku „nierówności dochodowych” w społeczeństwie. Mówca wskazywał na znaczenie programów społecznych „500+”, „75+”, „Karta Dużej Rodziny” oraz „mieszkanie+”, który „zakłada budowę mieszkań na terenach nieurbanizowanych, bez łatwego dostępu do dróg publicznych, komunikacji i infrastruktury”⁵². Dostrzegał potrzebę wprowadzania nowych, młodych mieszkańców do centrów miast, zahamowania procesu wyludniania się poszczególnych regionów Śląska, podnoszenia jakości życia w prz przemysłowych ośrodkach, troski o mieszkańców zdegrado-

⁴⁸ W. Skworec, 2017, s. 335.

⁴⁹ W. Skworec, 2018, s. 364.

⁵⁰ W. Skworec, 2019, s. 475.

⁵¹ W. Skworec, 2020, s. 296.

⁵² W. Skworec, 2018, s. 364.

wanych dzielnic miast poindustrialnych. Postulował wprowadzenie programów pomocowych, takich jak „łazienka+” i „kuchnia+”⁵³.

Arcybiskup Zimoń, omawiając kwestię podatków, sugerował, że państwo powinno obdarzyć obywateli większym zaufaniem w reformowaniu publicznych finansów. Z niepokojem dostrzegał, że w Polsce obowiązują jedne z najwyższych stawek podatkowych na świecie. Tymczasem pieniądze rozdzielane bezpośrednio, z pominięciem rozbudowanej administracji, są mądrzej wydawane i lepiej kontrolowane, sam zaś aparat państwowy powinien „dać szansę bogatym, aby mogli zrealizować zasadę dobroczynności”⁵⁴. Zadaniem służb państwowych jest również walka z łapówkarstwem, z korupcją. Łapówkarstwo, zdaniem abpa Zimonia, „sprowadza się do tego, że człowiek jest przekonany, że nie ma sprawiedliwości na tym świecie, a zatem, że należy z tego korzystać”⁵⁵. Każda zaś próba walki z łapówkarstwem służy przywracaniu nadziei. Omawiając zagadnienie problemu ruchów migracyjnych, abp Skworc przytoczył nauczanie Jana Pawła II z adhortacji posynodalnej *Ecclesia in Europa*, według której to do „władz publicznych należy sprawowanie kontroli nad ruchami migracyjnymi, z uwzględnieniem wymogów dobra wspólnego”⁵⁶. Skworc dostrzega zagrożenia, jakie pojawiają się wraz z obecnością migrantów w Europie i Polsce, apeluje równocześnie o uznanie jednakowej godności każdej osoby i należyłą solidarność z najsłabszymi⁵⁷.

2.4. Polityka regionalna, ojcowizna, Górny Śląsk

Piekarscy mówcy analizowali również w swoich wypowiedziach bieżące problemy społeczne i gospodarcze występujące na Górnym Śląsku. Arcybiskup Skworc w swoich przemówieniach wielokrotnie odwoływał się do dokumentu Rady Społecznej przy Arcybiskupie Metropolicie Katowickim *O przebudowę Górnego Śląska*⁵⁸. Dokument opublikowano 23 maja 2015 roku, a już tydzień później na piekarskim wzgórzu abp Skworc mówił: „Roześlemy ten dokument do władz państwowych i samorządowych, jako nasz wkład w debatę na temat przyszłości Górnego Śląska”⁵⁹. Arcybiskup przywoływał między innymi treść zakończenia tego dokumentu, gdzie wskazywano, że:

⁵³ Por. Tamże, s. 365.

⁵⁴ D. Zimoń, 2003, s. 273.

⁵⁵ D. Zimoń, 2006, s. 268.

⁵⁶ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Europa”* (2003), Kraków 2003, 90.

⁵⁷ W. Skworc, 2017, s. 336.

⁵⁸ Rada Społeczna przy Arcybiskupie Metropolicie Katowickim, *O przebudowę Górnego Śląska*, (23.05.2015), <https://info.wiara.pl/doc/2506919.O-przebudowe-Gornego-Slaska> [dostęp 15.03.2021].

⁵⁹ W. Skworc, 2015, s. 243.

od poziomu kapitału ludzkiego i społecznego mieszkańców regionu zależeć będzie w dużym stopniu przyszłość naszej Małej Ojczyzny. Pierwszą więc i najważniejszą inwestycją są mieszkańcy Górnego Śląska (...). Jednocześnie współczesny mieszkaniec Górnego Śląska, o osobowości zakorzenionej w kulturowej tradycji, mający poczucie własnej wartości, potrafi bronić wartości chrześcijańskich. Tak, jak w przeszłości wspomagały, tak współcześnie i w przyszłości, wspierać one będą budowę sprawiedliwego ładu społecznego na Śląskiej Ziemi⁶⁰.

W kolejnym roku wspominał, że mieszkańcy Górnego Śląska są spadkobiercami oczekiwania Wojciecha Korfatego, któremu na popiersiu w warszawskiej archikatedrze dedykowano słowa: „Dał Polsce Śląsk”. Odwołał się również do słów Korfatego: „wiele jeszcze trzeba (...) wysiłków, aby zbudować taką Polskę, do jakiejśmy szli”. I dodał, że „my – mieszkańcy tej małej ojczyzny, Górnego Śląska – od tego wysiłku i obowiązku się nie uchylamy”⁶¹. Podczas pielgrzymki piekarskiej w 2017 roku wskazywał na rangę i znaczenie, jakie ma nowo powstała metropolia górnośląsko-zagłębiowska. Apelował do samorządowców „o wykorzystanie tej szansy, aby Górny Śląsk i Zagłębie odbudowały się w nowych strukturach i potencjale, dla dobra naszej małej ojczyzny i dla dobra Polski”⁶². Odwołując się do zagadnień związanych z polityką regionalną, wskazywał na znaczne utrudnienia komunikacyjne, których przejawem jest bezproduktywne trwonienie czasu w kolejkach przy autostradowych bramkach. Arcybiskup Skworc wskazywał, że trudności powyższe nie tylko powodują dyskomfort i niesprawiedliwość, ale „bramki na autostradach umacniają mentalność Polski dzielnicowej, dzielą kraj na strefy wpływów i interesów, a to kwestia podstawowych praw człowieka i szacunku dla obywatela i jego czasu. Nasz premier to człowiek dynamiczny – jak wiemy, poradził sobie z bankami... może sobie poradzi z bramkami!”⁶³.

2.5. Troska o stworzenia Boże

Troska o stworzenia Boże jest szczególnie akcentowana przez obecnego metropolitę górnośląskiego abpa Wiktora Skworca i dotyczy zwłaszcza problematyki ekologicznej i trzeźwościowej. Mówca odwoływał się do badań, które od wielu lat wskazują, że Polska ma najbardziej zanieczyszczone powietrze w całej Unii Europejskiej. Problem ten dotyczy szczególnie mocno Górnego Śląska, „gdzie limity były przekraczane na podobną skalę w Zabrze, Gliwicach, Katowicach

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ W. Skworc, 2016, s. 406.

⁶² W. Skworc, 2017, s. 339.

⁶³ W. Skworc, 2018, s. 364.

i Rybniku”⁶⁴. Powodem tego są zanieczyszczenia pochodzące w dużej mierze z pieców przydomowych i lokalnych kotłowni węglowych, gdzie spalanie paliwa odbywa się w nieefektywny sposób. Arcybiskup apelował:

Nie przyczyniajmy się do zatruwania się nawzajem! Podejmijmy wspólny, ekumeniczny właśnie i ekonomiczny wysiłek w tym zakresie! W tej sprawie trzeba współpracy wszystkich podmiotów życia społecznego, zwłaszcza rządu, samorządu oraz poszczególnych właścicieli nieruchomości⁶⁵.

Podczas pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców do Piekar w 2017 roku abp Skworc zauważył, że środowisko naturalne na Górnym Śląsku, poddawane w przeszłości bezwzględnej eksploatacji, poważnie choruje. „Dzisiaj sytuacja uległa poprawie i przemysł ciężki nie jest już pierwszym sprawcą zatrucia środowiska naturalnego. Dziś pierwszymi tego sprawcami jesteśmy my sami: mieszkańcy miast i gmin”⁶⁶. Mówca przestrzegał pielgrzymów przed wywoływaniem „małych katastrof ekologicznych”, zatruciami powietrza, gleby i wody, które są skutkiem spalania śmieci, odpadów i plastiku. Apelował również do władz państwowych i samorządowych o skuteczne i stabilne programy wsparcia i stabilną politykę cenową nośników energii. A pielgrzymów zachęcał do obrony środowiska naturalnego, „a nasz ekologiczny wysiłek niech błogosławi Bóg Stwórca, który powierzył całą ziemię człowiekowi z zadaniem, aby był rządcą dobrym i roztropnym”⁶⁷. Według abpa Skworca miłość do stworzenia wyraża się w zaangażowaniu człowieka w kwestie ekologiczne. Przypomniał nauczanie papieża Franciszka zawarte w encyklice *Laudato si'*, gdzie pod pojęciem „integralna ekologia” rozumie się moralny nakaz, aby bronić środowisko, troskę o stworzenie rozumianą jako cnota sama w sobie, a także potrzebę nowej solidarności w celu urzeczywistnienia dobra wspólnego⁶⁸.

Podczas pielgrzymki w roku 2017, który z woli Sejmu Rzeczypospolitej został ustanowiony rokiem troski o trzeźwość narodu, abp Skworc apelował o podjęcie działań na rzecz troski o trzeźwość narodu. Zachęcał parlamentarzystów do przygotowania ustawy o zakazie reklamy alkoholu w mediach, a samorządowców do rewizji wszystkich koncesji na sprzedaż alkoholu. Do pielgrzymów kierował zachętę do większej „troski o trzeźwość, trwanie w trzeźwości i dążenie do abstynencji”⁶⁹. W mowie w 2019 roku arcybiskup jeszcze mocniej zachęcał do

⁶⁴ W. Skworc, 2015, s. 244.

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ W. Skworc, 2017, s. 337.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ W. Skworc, 2019, s. 471.

⁶⁹ W. Skworc, 2017, s. 338.

trzeźwości; formą „opętania” nazwał łączenie spożywania alkoholu z prowadzeniem samochodu lub innych pojazdów⁷⁰.

Arcybiskup Skworec nie pomijał również bieżących problemów, które doświadczają wspólnotę Kościoła. Jednym z nich jest głośna kwestia pedofilii. Odwołał się do listu biskupów do wiernych *Wrażliwość i odpowiedzialność*. Wskazał, że:

każdy pokrzywdzony może mieć pewność, że zostanie wysłuchany i ochroniony, a każdy przypadek jest i będzie moralnie i prawnie osądzony, dlatego stosujemy się do obowiązującego prawa państwowego. Działamy systemowo, zapobiegawczo (prewencyjnie), aby już nigdy nie było dziecka skrzywdzonego – ani w Kościele, ani w żadnym innym środowisku!⁷¹.

3. Wnioski i postulaty

Zadaniem duchownych jest bycie dla wszystkich i posługa jednania, dlatego duchowni nie mogą się angażować w agitację partyjną, sprawowanie władzy i tym podobne działania. To jest domena wiernych świeckich. Zadaniem zaś duchownych jest ewangelizacja i formowanie osób zaangażowanych politycznie⁷². Mogą też stanowić swoistą „opozycję moralną” wobec praktyki politycznej⁷³. Jednocześnie wielu socjologów podkreśla, że Kościół katolicki w Polsce wciąż przeżywa trudności z wpisaniem się w polityczną nowoczesność i nie potrafi dostosować się do wymogów społeczeństwa pluralistycznego i demokratycznego⁷⁴. Kościół ma prawo być etycznym recenzentem wobec problemów społecznych i polityki. Prawo to wynika z odpowiedzialności Kościoła za ludzkość i z misji przekazanej przez Zbawiciela. Chodzi o zabezpieczenie praw obywateli do korzystania z wartości etyczno-kulturowych w życiu publicznym, aby sprawowana władza nie przeradzała się w totalitarne rządy. Zadaniem Kościoła jest służenie instytucjom

⁷⁰ W. Skworec, 2019, s. 476.

⁷¹ Tamże, s. 474.

⁷² W polskiej przestrzeni publicznej dostrzega się dwa główne nurty stosunku duchownych do spraw publicznych. W pierwszym, zaangażowanym, widoczne są częste próby komentowania bieżących wydarzeń społecznych i politycznych. Dostrzega się nawet komentowanie aktualnej walki politycznej poszczególnych ugrupowań partyjnych. Drugi nurt całkowicie pomija zagadnienia bieżącej polityki, a nawet dystansuje się od aktualnych problemów społecznych, z jakimi boryka się społeczeństwo polskie. *Nie desakralizować ambony. Zapis debaty*, w: *Polityka na ambonie?*, red. W. Przyczyna, L. Szewczyk, Kraków 2015, s. 229.

⁷³ A. Czaja, *Polityka w Kościele*, w: *Polityka na ambonie?*, red. W. Przyczyna, L. Szewczyk, Kraków 2015, s. 9-10.

⁷⁴ J. Mariański, *Postawy Polaków wobec Kościoła katolickiego – analiza socjologiczna*, „Zeszyty Naukowe KUL” 57(2014)1, s. 81.

politycznym posiadaną wiedzą oraz doświadczeniem. Kościół podaje wykładnię norm moralnych w sprawach postępowania człowieka i do jego zadań „należy wydawanie oceny moralnej nawet w kwestiach dotyczących spraw politycznych, kiedy domagają się tego podstawowe prawa osoby lub zbawienie dusz, stosując wszystkie i wyłącznie te środki, które zgodne są z Ewangelią i dobrem powszechnym według różnorodności czasu i warunków”⁷⁵. Pasterze mają prawo wydawać opinię na temat wszystkiego, co dotyczy życia człowieka (EG 182). Z prawa tego korzystają metropolici górnośląscy podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn i młodzieńców do Piekar Śląskich. Ich przesłanie stanowi przykład zaangażowania w rozwiązywanie problemów społecznych XXI wieku. Prawo do wydawania opinii o najważniejszych problemach społecznych współczesności stanowi również zobowiązanie do „badania znaków czasu i interpretowania ich w świetle Ewangelii. Dlatego Kościół chce odpowiadać na pytania ludzi. Zwłaszcza na te dotyczące sensu życia doczesnego i przyszłego. Chce nieść nadzieję. Kościół chce pomóc człowiekowi dzielić się prawdą przekazaną mu przez samego Zbawiciela”⁷⁶. Każdy duchowny ma prawo i obowiązek wypowiadać się na tematy bieżących problemów społecznych. Powinien „stawać w obronie prześladowanego, gnębianego – począwszy od sprzeciwu wobec handlu w niedzielę, na obronie życia kończąc”⁷⁷. Piekary Śląskie, które uczą krytycznego spojrzenia na rzeczywistość społeczną, nazywane są stolicą katolicyzmu społecznego. Aspirują do tej nazwy także w przyszłości, gdyż zapowiedziano już powstanie w tym miejscu Górnośląskiego Obserwatorium Społecznego, które będzie instytucją szybkiego reagowania na zachodzące zjawiska społeczne zarówno na terenie Górnego Śląska, jak i poza nim⁷⁸.

Streszczenie

Piekary Śląskie najczęściej kojarzone są z sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej – Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej. Pielgrzymki stanowe mężczyzn i kobiet do Piekar Śląskich mają doniosłe pastoralne i kulturotwórcze znaczenie znacznie przekraczające granice Kościoła lokalnego. Podczas pielgrzymek bardzo mocno akcentowana jest tematyka społeczna. Przemówienia biskupa katowickiego oraz zaproszonych kaznodziejów nawiązują do aktualnych problemów społecznych i gospodarczych. Ich przesłanie stanowi przykład zaangażowania w rozwiązywanie problemów społecznych XXI wieku. Celem niniejszego opracowania jest odpowiedź na pytanie, w jaki sposób

⁷⁵ *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994, nr 2246.

⁷⁶ D. Zimoń, 2006, s. 270.

⁷⁷ A. Czaja, *Więcej życia Ewangelią*, <http://ekai.pl/wydarzenia/wywiad/x33451/wiecej-zycia-ewangelia/> [dostęp 30.09.2020].

⁷⁸ W. Skworec, *Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet i dziewcząt do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej Piekary Śląskie, 21 sierpnia 2016*, WA 84(2016)7-8, s. 564.

metropolici górnośląscy korzystają z prawa wydawania opinii „na temat wszystkiego, co dotyczy życia osób, ponieważ zadanie ewangelizacji pociąga za sobą i wymaga integralnej promocji każdego człowieka” (EG 182), jakie treści społeczne poruszają najczęściej. W celu odpowiedzi na to pytanie analizie poddanych zostanie jedenaście przemówień abpa Damiana Zimonia i dziewięć przemówień abpa Wiktora Skworca wygłoszonych podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn i młodzieńców w latach 2001-2020.

Słowa kluczowe

Piekary Śląskie, zagadnienia społeczne, przepowiadanie słowa Bożego

Preaching in Piekary as a testimony of commitment to solving the social issues of the 21st century

Summary

Piekary Śląskie is most often associated with the sanctuary of Our Lady of Piekary – Mother of Social Justice and Love. State pilgrimages of men and women to Piekary Śląskie have significant pastoral and cultural significance, meaningfully exceeding the boundaries of the local Church. During the pilgrimages, social issues are strongly emphasized. Speeches by the bishop of Katowice and invited preachers refer to current social and economic issues. Their message is a testimony of commitment to solving the social problems of the 21st century. The aim of this study is to answer the question of how Upper Silesian metropolitan bishops exercise their ‘right to offer opinions on all that affects people’s lives, since the task of evangelization implies and demands the integral promotion of each human being’ (EG 182), and which social issues are discussed the most often. In order to answer this question, we will analyze 11 speeches by Archbishop Damian Zimonia and 9 speeches by Archbishop Wiktor Skworc delivered during state pilgrimages of men and youths in the years 2001-2020.

Keywords

Piekary Śląskie, social issues, preaching the word of God

Bibliografia

- Biela A., *Przedmowa*, w: D. Zimonia, *Drogą Kościoła jest człowiek. Kościół katowicki wobec problemów społecznych w latach 1985-1995*, Katowice 1995, s. 5-8.
- „*Caritas et Iustitia in re sociali*”. *Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966-2016)*, red. A. Wuwer, D. Szlachta, Katowice 2017.
- Ciattini C., *Prezbiter a nauka społeczna Kościoła*, Katowice 2006.
- Ciągle tonę i chwytam Jezusa. Z abp. Damianem Zimoniem rozmawia Alina Petrowa-Wasilewicz i ks. Jerzy Szymik*, Katowice 2002.

- Czaja A., *Polityka w Kościele*, w: *Polityka na ambonie?*, red. W. Przyczyna, L. Szewczyk, Kraków 2015, s. 9-25.
- Czaja A., *Więcej życia Ewangelią*, <http://ekai.pl/wydarzenia/wywiad/x33451/wiecej-zycia-ewangelia/> [dostęp 30.09.2020].
- Franciszek, *Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie „Evangelii gaudium”* (2013), Kraków 2013.
- Hlond A., *Dziela*, Toruń 2003.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Europa”* (2003), Kraków 2003.
- Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994.
- List społeczny Episkopatu „Potrzebujemy dzisiaj nawrócenia i dialogu”, <https://episkopat.pl/list-spoeczny-episkopatu-potrzebujemy-dzisiaj-nawrocenia-i-dialogu/> [dostęp 14.03.2021].
- Mariański J., *Postawy Polaków wobec Kościoła katolickiego – analiza socjologiczna*, „Zeszyty Naukowe KUL” 57(2014)1, s. 81-106.
- „*Mater et Familiae Advocata*”. *Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich (1966-2016)*, red. A. Wuwer, D. Szlachta, Katowice 2017.
- Myszor J., *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999.
- Nie desakralizować ambony. Zapis debaty*, w: *Polityka na ambonie?*, red. W. Przyczyna, L. Szewczyk, Kraków 2015, s. 224-236.
- Przybyła J., „Praca” w *kazaniach piekarskich kardynała Karola Wojtyły*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 16(1983), s. 23-41.
- Rada Społeczna przy Arcybiskupie Metropolicii Katowickim, *O przebudowę Górnego Śląska*, (23.05.2015), <https://info.wiara.pl/doc/2506919.O-przebudowe-Gornego-Slaska> [dostęp 15.03.2021].
- Rak R., *Znaczenie sanktuarium w Piekarach dla religijno-społecznej integracji ludu górnośląskiego*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 17(1984), s. 101-107.
- Skworc W., *Idźcie i głoscie! Jest nadzieja! Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej mężczyzn i młodzieńców do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, 28 maja 2017 r.*, WA 85(2017)5, s. 333-340.
- Skworc W., *Jesteśmy napelnieni Duchem Świętym! Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej mężczyzn i młodzieńców do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, 27 maja 2018 r.*, WA 86(2018)5, s. 358-365.
- Skworc W., „*Pomóż nam wygrać, Lekarko, nasz czas*”. *Słowo społeczne Arcybiskupa Katowickiego. Pielgrzymka mężczyzn do Piekar Śl., 31 maja 2020 roku*, WA 88(2020)5, s. 291-298.
- Skworc W., *Powitanie pielgrzymów, 26 maja 2013*, WA 81(2013)5, s. 253-258.
- Skworc W., *Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet i dziewcząt do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej. Piekary Śląskie, 21 sierpnia 2016*, WA 84(2016)7-8, s. 559-565.
- Skworc W., *Słowo arcybiskupa Wiktora Skworca Metropolity Katowickiego do pielgrzymów*, WA 80(2012)5, s. 294-300.
- Skworc W., *Słowo do pielgrzymów w sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej*, WA 82(2014)5, s. 120-124.
- Skworc W., *Słowo powitania abp. Wiktora Skworca do pielgrzymów, 31 maja 2015 r.*, WA 83(2015)5, s. 237-245.

- Skworec W., *Słowo powitania podczas dorocznej pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców do sanktuarium Matki Bożej Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich*, WA 84(2016)5, s. 401-408.
- Skworec W., *W mocy Bożego Ducha! Nauczanie społeczne Arcybiskupa Katowickiego*, WA 87(2019)5, s. 468-476.
- Szewczyk L., *Zagadnienia społeczne w homiliach piekarskich podczas pielgrzymek świata pracy*, „Roczniki Teologiczne KUL” 54(2007)6, s. 351-363.
- Wiara naszego Kościoła*, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice 2012².
- Wuwer A., *Katolicka nauka społeczna w nauczaniu piekarskim arcybiskupa Damiana Zimonia podczas pielgrzymek mężczyzn w latach 1986-2004*, w: *Rocznice, które wspominają, uobecniają i zapowiadają*, red. J. Kozyra, M. Łuczak, Katowice–Piekary 2005, s. 33-76.
- Wycisło J., *Sanktuarium Matki Bożej w Piekarach Śląskich*, t. 1: *Formowanie się głównego ośrodka życia religijno-społecznego na Górnym Śląsku w XIX wieku*, Katowice 1991.
- Zimoń D., *Bądźmy świadkami miłości w rodzinie. Słowo Metropolity Katowickiego do pielgrzymów*, WA 78(2010)5, s. 257-263.
- Zimoń D., *Bądźmy uczniami Chrystusa w rodzinie. Słowo do pielgrzymów na zakończenie Roku św. Jacka*, WA 76(2008)5, s. 236-240.
- Zimoń D., *Modlitwą i służbą naśladować Chrystusa. Słowo Metropolity Katowickiego do pielgrzymów w Piekarach Śląskich*, WA 72(2004)5, s. 185-194.
- Zimoń D., *Otoczmy troską życie rodziny. Słowo arcybiskupie do pielgrzymów*, WA 77(2009)5, s. 213-218.
- Zimoń D., *„Przypatrzmy się powołaniu naszemu”*. Słowo do pielgrzymów, WA 75(2007)5, s. 265-271.
- Zimoń D., *„Przywracajmy nadzieję ubogim!” Słowo podczas 60. pielgrzymki ludzi pracy do Sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej*, WA 74(2006)5, s. 267-272.
- Zimoń D., *Rodzina chrześcijańską nadzieją Trzeciego Tysiąclecia. Słowo do pielgrzymów piekarskich*, WA 73(2005)5, s. 259-264.
- Zimoń D., *Słowo do pielgrzymów w Piekarach Śląskich*, WA 70(2002)5, s. 249-253.
- Zimoń D., *Słowo do pielgrzymów w Piekarach Śląskich*, WA 71(2003)5, s. 268-273.
- Zimoń D., *Słowo do uczestników pielgrzymki*, WA 79(2011)4-5, s. 129-134.
- Zimoń D., *Słowo Metropolity Katowickiego skierowane do pielgrzymów piekarskich. Piekary, 27 maja 2001*, WA 69(2001)5, s. 261-265.